

Marina Mundt
Bergen

FUNCTION WORDS IN HÁKONAR SAGA

Med Mario Peis noe mer utførlige definisjon av begrepet function words i bakhode kommer jeg i første omgang til å konsentrere meg om de fire av Daniel Steible anførte kategorier: Preposisjoner, konjunksjoner, korrelativer, negasjoner. Man får da likevel mer enn nok å gjøre. Det materiale man finner i en norrøn tekst, lar seg nemlig ikke behendig putte inn i de fire esker vi blir tilbudt. En systematisk behandling av dette utvalget vanskeliggjøres ved at det foreligger formal kongruens av noen høyfrekvente preposisjoner med konjunksjoner, til dels også med andre ordklasser. Går man igjennom en KWIC-index for å kunne skille homograf-komponentene fra hverandre, finner man f.eks. at man ved til får med ikke mindre enn fem komponenter å gjøre.

Ved samtlige preposisjoner og en del konjunksjoner må vi regne med tvillingsformer som er adverbier. Tar vi med alle negasjonene, ser vi at det i tre av våre fire esker finnes noe som henviser oss til gruppen adverb, rettere sagt, til gruppen "rene" adverb. Jeg anser det som rimelig at dette faktum får konsekvenser for det arbeid jeg holder på med.

Hákonar saga Hákonarsonar hører inn under genren kongesaga. Den ble til 1263-65. En kritisk utgave av eldre datum ble lagt til grunn, da jeg fikk punchet teksten, sammen med en del andre sagatekster, for vel ti år siden. Jeg hadde i mellomtiden rikelig anledning til å komme tilbake til Hákonar saga og dens særpreg, under arbeidet med en diplomatarisk utgave av en bestemt versjon av samme saga. Etter at jeg således hadde vært opptatt av Hákonar sagas språkdrakt i lengre tid og under vekslende synsvinkler, kom min interesse, så langt som den angår ordforrådet, til å bli konsentrert om gruppen function words.

Function words - det er stort sett de samme som i norsk grammatikk går under navnet "lukkede ordklasser". Det gjelder også for function words som i første omgang faller inn under de fire åpne ordklasser (verb, subst., adj., adv.). Dette

kommer tydelig fram i Olav Næs' fremstilling, hvor han anfører de modale hjelpeverb som "lukket" underklasse til verbene eller de nektende adverbier som lukket underklasse til adverbierne. For ikke å vanskeliggjøre kommunikasjonen med diskusjonsdeltakere fra nabolandene unødig, tror jeg likevel det er larest i det følgende å unngå betegnelsen "lukkede ordklasser".

Mine hittil tentative overveielser i tilknytning til gruppen function words i norrønt har sitt utspring i interessen for to problemstillinger. Den ene vedrører attribusjonsspørsmålet. I den utstrekning det arbeides med ordfrekvenser på dette området, har utviklingen i den senere tid gått i retning av å bruke stadig flere function words som diskriminatorer enn meningsbærende gloser/ordkombinasjoner.¹⁾ Den andre problemstillingen jeg er opptatt av, er målbarheten av stilistiske meritter eller unoter. Jeg unngår her bevisst "evaluering", for jeg har liten tro på at spørsmålet god/dårlig stil kan besvares ved hjelp av frekvensundersøkelser, bortsett fra at de helt elendige tekster kanskje ville skille seg ut: Til det er det for stort spillerom mellom reseptorene m.h.t. hva de anser som "godt".²⁾ Dessuten er det mange måter å være god på. Men det vil som oftest være mulig å oppnå enighet om en teksts karakterisering som tørr eller spennende, stiv eller tilnærmet hverdagstale, om det er

1) Sml. Tore Johannisson, Ett språkligt signalement, 1973, s.150: Som särskiljande kriterier lämpar sig framför allt de grammatiska, lexikalska och grafiska kategorier, inom vilka två eller flera möjligheter står till förfogande för att uttrycka samma betydelseinnehåll. Hit hör framför allt många av formorden.

2) Det illustreres ved et forsøk som Hardi Fischer har beskrevet i "Entwicklung und Beurteilung des Stils" (Mathematik und Dichtung v/ Kreuzer og Gunzenhäuser, 1965, s.171ff.). Ti stiler skrevet av trettenåringer skulle bedømmes av syv "sakkyndige". Stilene skulle gis en rekkefølge tilsvarende den stilistiske kvaliteten. Overensstemmelsen mellom de sakkyndige var størst ved de mellomste plasser i skalaen. Ved ytterpunktene var det verre: En av stilene kom på 1.plass hos to sakkyndige, mens den kom på siste (10.) plass hos to andre.

flyt i fremstillingen eller om den virker avhakkert. Da alle disse egenskaper kan tilskrives tekster med hvilket som helst innhold, hvor de meningsbærende ord må være forskjellige p.g.a. vekslende innhold, er det fristende å undersøke om gruppen function words her kanskje spiller en nokså bestemt, om enn foreløpig udefinert rolle, i hvilken grad det kanskje er nettopp deres anvendelse resp. fordeling som fremkaller de forskjellige inntrykk. Meg bekjent er det lite som er gjort på dette område hittil.

Selv om jeg ville sette pris på å få kjennskap til eventuelle forsøk med formordene i de moderne skandinaviske språk, må det sies med en gang, at man ikke kunne vente seg å treffe liknende forhold i en norrøn tekst. Det skyldes hovedsakelig to grunner. Preposisjonene har etter hvert fått et langt større virkeområde enn før, fordi de i dag brukes til å indisere en rekke forhold som tidligere ble uttrykt ved oblique kasus alene. En annen grunn er at man finner en annen gruppering av de adverbiale konjunksjoner i en norrøn tekst enn hva som er tilfelle i nåtidens skandinaviske språk.

Det ligger i sakens natur at function words er ord som ikke gjør mye av seg. Slike "fargeløse" ord, spesielt de unnværlige, er dessverre mindre konsistent enn andre, hvor man har med håndskrifter fra middelalderen å gjøre. For Hákonar saga - som for de fleste norrøne tekster - betyr det: Det antall belegg vi finner i en (annenhands-)avskrift eller i en kritisk utgave som er laget på grunnlag av to/tre slike avskrifter, kan ikke tas for god fisk bestandig. Så her gjelder i høyeste grad: No variable is entirely safe. Investigate. - Det kanskje beste eksempel jeg kan anføre i den forbindelse, er "ok". ok topper ranglisten ved alle islendingesagaer som jeg har tall for. Den relative frekvens ligger noe høyere i Hákonar saga enn i Knytlinga, men den stemmer godt overens med det en finner i Heimskringla. Så den er det lite å gjøre med. Med anvendelsen av "ok" i teksten, d.v.s. hvor og hvordan det brukes, vil man heller ikke kunne stille opp meget, dette mest p.g.a. overleveringssituasjonen. Skrivere i middelalderen kunne nemlig etter forgodtbefinnende slenge på et par "ok", likeledes kunne de utelate et par

forekomster som de vurderte som overflødige. Som illustrasjon av skrivernes behandling av ok tok jeg vare på et eks. fra Sth.perg.no 8, bl.42v20:ut. ok Vóru þeir þegar drepnir. Mistanken om at ok ikke var med i den opprinnelige teksten, blir bekreftet, når man ser på andre avskrifter av samme saga.

For ikke bare å oppholde meg ved negative resultater: Når man omsider kommer fram til negasjonene, vil man der bl.a. finne noe, hvor Hákonar saga tydelig skiller seg ut blant (konge-)sagaer som det er naturlig å sammenlikne med. Vi kommer da i siste avdeling til aldri, aldrigi. Heimskringla har 109 belegg på 228 000 ord, Knytlinga har 29 på 48 500 ord. I forhold til det er belegg-antallet i Hákonar saga påfallende lite: 25 på 99 000 ord. Hvorfor er det slik? Går forfatteren av veien for å bruke sterke ord? En slik tanke har nok i første omgang ikke mer for seg enn den gjengse oppfatning at utstrakt bruk av polysyndese gjør en tekst kjedelig. Men spørsmålet må jo bli, hvor mange andre avvik kan vi konstatere som fører til samme indikasjon, og - minst like viktig - om vi greier å finne noe som peker i motsatt retning.